

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Петър Асенов Воденичаров

за дисертационния труд „Елизията в съвременната българска медийната реч“ на докторант Соня Андонова Божанина, редовен докторант в Катедрата по български език при Филологическия факултет към Югозападния университет „Неофит Рилски“, Благоевград
Научен ръководител: доц д-р Гергана Падарева-Илиева

Авторката добре мотивира избора на обект на изследване – медийната реч, доколкото чрез медийната реч могат да се проследят някои тенденции в развитието на съвременната българска реч изобщо. Дисертационният труд запълва една празнина в българската фонетика – липсата на задълбочено експериментално изследване на връзката на най-честата фонетична промяна – елизията – с други фонетични фактори – позицията в думата, позицията на съкратената сричка в думата, сричковата структура, ударението, характера на изпадналите звукове, речевия темп, речевата икономия. Добре би било, ако се добави и отношението на елизията към ритъма на речта /ритмичните стъпки/. Особено интересно е изследването на елизията по отношение на различните медийни жанрове /с подготвена и неподготвена реч/, както и по отношение на различни категории лица – медийни комуникатори и немедийни лица.

Авторката е теоретично подготвена – в първа глава е направен подробен обзор на изследванията на елизията от наши и чуждестранни автори. Посочени са основните резултати от тези изследвания – високата фреквентност на елизия при високочестотни думи, при труднопроизносими съчетания, при учленителна леност, при експресивност, при разговорната реч. Посочени са изследвания на проявите на принципа на икономия на сегментно, синтактично, лексикално и интонационно равнище.

Изследванията открояват като основен фактор за синкопиране на речта – речевия темп, твърдение, което обаче авторката поставя под съмнение, доколкото липсва емпирично сравнително изследване на елизията в различна по темп реч. Откритие на авторката, е че елизията не се определя само от принципа на икономия, доколкото при елизия често се получават по-трудни за произнасяне срички.

Впечатлява богатството на емпиричния материал – 100 записа от устна медийна реч, всеки от които по 2 минути /общо 200 минути или 33 458 думи, от които 1397 с елизия/, материал, който позволява да се направи фреквентен анализ на елизията по отношение на изследваните фактори, както и да се установи средният темп на речта /за първи път в българската фонетика/. Както може да се очаква елизията при немедийни лица е 2 пъти по-честа в сравнение с елизията при медийните комуникатори. Когато речта е подготвена и във формален контекст, елизията е 5 пъти по-малко в сравнение с медийните жанрове с неподготвена предварително реч.

Елизията по отношение на позицията в думата подлага на тестване разпространеното твърдение, че елизията е най-честа в краесловие – експериментът обаче показва, че най-честа е елизията в средисловие, следвана от началословие и най-малко в краесловие /6 пъти по-малко отколкото в средисловие/.

Елизията по отношение на структурата на сричката и позиция на съкратената сричка в думата показва, че най-много сегменти се изпускат в начална сричка /2 пъти по-често отколкото в крайна сричка/, както и по отношение на структурата на сричката – най-много са елизиите в онсета /3 пъти повече/ в сравнение с ядрото и кодата, като най-много елизии има в срички с онсет и ядро, следвани от срички с онсет, ядро и кода и накрая от срички с ядро и кода.

По отношение на ударението авторката потвърждава експериментално, че 3 пъти повече елизия се среща в неударени срички,

отколкото в ударени. По отношение на типа на изпадналите сегменти съществуват мнения, че най-често изпадат консонантни звукове или вокалноконсонантни съчетания, които правят думата по-лесна за произнасяне, без да се нарушава смисловата и цялост. Експериментът на авторката показва, че очаквано елизията засяга повече съгласните, отколкото гласните, но не се потвърждава убеждението, че изпадат най-често консонанти в трудни за произношение консонантни клъстери, а консонанти в интервокално обкръжение. По отношение на гласните изпаданията в крайни срички са 2 пъти по-чести, отколкото в други позиции.

След експериментално изследване на средния темп на речта /речева единица – сричка, времеви отрязък – минута/ – 366 срички за 1 минута – е изследвана елизията по отношение на речевия темп. При лица с по-бавен темп средната скорост е 317 срички в минута, а при лицата с по-бърз темп – 415 срички в минута. Най-интересният резултат от изследването на авторката е, че алегро изговорът не е най-чест причинител на елизия – елизиите при бавен изговор са два пъти по-чести от елизиите с по-бърз темп. Откритие, което се нуждае от обяснение.

Приносите на авторката, богатият емпиричен материал, удачно избраната методология на експериментите, ясният и подреден стил на изложение ме карат да заявя, че трудът на докторантката Соня Божанова притежава всички достойнства, за да и бъде присъдена научната степен „доктор“.

Доц. д-р Петър Воденичаров

23.08.2021 г.